

เอกสารประกอบการบรรยาย
การประชุมเชิงปฏิบัติการและสัมมนากลุ่มย่อย ในงาน EDUCA 2014
เรื่อง การสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟ (Orff Schulwerk): การสอนดนตรีแบบสร้างสรรค์
วันพุธที่ 15 ตุลาคม 2557 เวลา 9.00 – 10.30 น.
ณ ห้อง Sapphire 109 อาคารอิมแพคฟอรั่ม เมืองทองธานี

วิทยากร ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิทยา ไล่ทอง
ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นด้วยฝีมือของมนุษย์ การเล่นดนตรีคือการถ่ายทอดจินตนาการทางอารมณ์ผ่านการร้องหรือเล่นเครื่องดนตรี การสร้างงานศิลปะทุกชนิดต้องมีความประณีตงดงามและแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ วิชาดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคมและมีความคิดสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม วิธีการสอนดนตรีจึงควรมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกฝนทักษะดนตรี ฝึกฝนการทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกฝนการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งการสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟเป็นวิธีการสอนแบบหนึ่งที่สูงเสริมให้เกิดลักษณะการเรียนการสอนดังกล่าว

คาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff: 1895-1982)

การสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟ (Orff Schulwerk) เกิดขึ้นโดย คาร์ล ออร์ฟ นักประพันธ์เพลงและนักการศึกษาด้านดนตรีชาวเยอรมัน แนวคิดของออร์ฟเกี่ยวกับการสอนดนตรีมีหลักความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) ซึ่งออร์ฟใช้คำในภาษาเยอรมันว่า Schulwerk เป้าหมายสำคัญของการสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟ ไม่เพียงแต่สอนให้เด็กมีความสามารถทางดนตรีเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยคำนึงถึงการเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความตื่นตัว มีความคิดสร้างสรรค์ และกล้าแสดงออก มีการใช้เครื่องดนตรีและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก จัดลำดับการเรียนรู้จากง่ายไปสู่ยาก ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนของบทเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนุกสนานและท้าทาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก ส่งเสริมให้มีการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นโอกาสให้เด็กๆ ได้ทดลองและแสดงความคิดสร้างสรรค์ ได้เห็นความคิด

สร้างสรรค์จากเพื่อนๆ และได้ค้นพบความสามารถของตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอนจะก่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปราศจากการแข่งขัน ความสนุกสนานจากการได้เล่นดนตรีกับกลุ่มเพื่อนและความพึงพอใจที่ได้ร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนถือเป็นรางวัลที่เด็กๆ ได้รับ ดนตรีเป็นสิ่งที่เด็กสามารถสร้างสรรค์ได้ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นความรู้สึกที่ถ่ายทอดออกมาจากภายในจิตใจของเด็ก ด้วยวิธีการเล่นดนตรีจากความจำ การแต่งทำนองเพลงง่ายๆ ด้วยตัวเอง เมื่อถึงเวลาที่สมควรเด็กก็พร้อมที่จะอ่านและเขียนโน้ตดนตรี ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และเป็นสื่อในการเรียนดนตรีต่อไป ความสำเร็จและความสนุกสนานจากกระบวนการเรียนการสอนจะทำให้เด็กรู้สึกมั่นใจในตนเอง และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนดนตรี

จุดเด่นของการเรียนการสอนดนตรีแบบนี้คือการนำเอาธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวเด็กออกมาใช้ ซึ่งธรรมชาติของเด็กๆ รักและสนุกที่จะกระโดดโลดเต้น ฟังเพลง ตบมือไปกับจังหวะเพลง และร้องเพลง สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นบทเสริมแรกของการเรียนการสอนดนตรีสำหรับเด็ก โดยให้เด็กได้ฟัง ได้ร้อง และเล่นดนตรีก่อนที่จะเริ่มการอ่านการเขียน ซึ่งเป็นวิธีเดียวกับการเรียนภาษาของมนุษย์นั่นเอง ออร์ฟได้วางรากฐานของการสอนดนตรีเบื้องต้น (Elemental music) ด้วยความคิดที่ว่า ดนตรี (Music) การเคลื่อนไหว(Movement) และการพูด(Speech) เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ทั้งสามสิ่งรวมกันเป็นเอกภาพ เพราะการพูดที่เด็กคุ้นเคยและใช้อยู่ในชีวิตประจำวันนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญหลายด้านของดนตรี เช่น จังหวะ เสียงสูงเสียงต่ำ การเน้นน้ำหนัก และความดังเบา ส่วนการเคลื่อนไหวนั้นก็ก็เป็นธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งที่มนุษย์ใช้สื่อสารหรือแสดงออกถึงความรู้สึกต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพูด การเคลื่อนไหว และดนตรีเป็นสิ่งที่เด็กจะแสดงออกพร้อมกันได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน และสิ่งสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ขาดมิได้ คือการเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการเล่นแบบฉับพลันหรือที่เรียกว่าการด้น (Improvisation) ฝึกการแต่งทำนองเพลง (Composition) ง่ายๆ ซึ่งเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีทั้งทางด้านดนตรี และด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ทำให้เด็กมีความเข้าใจดนตรีและเล่นดนตรีได้อย่างมีความสุข และจากประสบการณ์ที่เด็กได้ทำสิ่งเหล่านี้ก็จะเป็พื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้นดนตรีในชั้นสูงขึ้นไป

การเล่นดนตรีในการเรียนการสอนตามแนวคิดของออร์ฟเน้นไปที่การทำให้เด็กสามารถเล่นดนตรีทั้งเดี่ยวและกลุ่มได้ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการเรียน เด็กแต่ละคนอาจมีบทบาทคนละเล็กคนละน้อย แต่สามารถประกอบเป็นเพลงที่บรรเลงร่วมกันได้ทั้งเพลง บางตอนของเพลงอาจเปิดโอกาสให้เด็กแต่ละคนได้แสดงเดี่ยว (Solo) สลับกับการเล่นพร้อมกันทั้งวง ดังนั้นการเล่นดนตรีของเด็กจึงเริ่มจากสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ไม่ยาก ได้แก่การร้องเพลง การตบมือและทำเสียงต่างๆ จากร่างกาย (Body percussion) และการเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ (Percussion)

การร้องเพลงเป็นสิ่งที่ง่ายสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะการส่งเสียงและการพูดเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ทุกคน เด็กหัดพูดได้จากการเลียนแบบพ่อแม่และคนรอบข้าง โดยอาศัยการฟังและการสังเกต การฝึกพูดของเด็กถูกพัฒนาขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติด้วยศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กเอง จากนั้นก็พัฒนาไปสู่การร้องเพลง โดยใช้วิธีเดียวกันกับการฝึกพูด การร้องเพลงจึงเป็นสิ่งใกล้ตัว และมนุษย์ทุกคนมีความสามารถร้องเพลงได้อย่างเป็นธรรมชาติ และนับเป็นเครื่องดนตรีที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ในการเรียนการสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟ จึงใช้การร้องเพลงเพื่อสร้างสรรค์ดนตรีตั้งแต่เบื้องต้น

การตบมือและทำเสียงต่างๆ จากร่างกาย (Body percussion) เป็นการทำให้เกิดเสียงจากการใช้ร่างกายของเรา ในร่างกายของเราสามารถทำให้เกิดเสียงได้อย่างหลากหลายตามลักษณะการกระทบกันของอวัยวะต่างๆ เช่น การตบมือ การตีดนนิ้ว การกระต๊อบเท้า และการตบตักหรือตบหน้าขา ซึ่งทำให้เกิดเสียงที่มีความแตกต่างกัน บางเสียงเป็นเสียงเล็กแหลม บางเสียงเป็นเสียงทุ้ม เมื่อนำมาเล่นต่อกันอย่างเป็นระบบก็จะเกิดจังหวะ และสามารถสร้างสรรค์เป็นรูปแบบจังหวะต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย เป็นการ

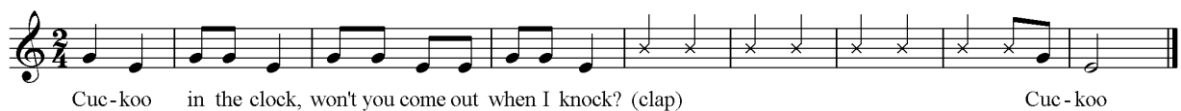
ใช้สิ่งที่อยู่ในร่างกายของเรามาสร้างสรรค์ดนตรี ด้วยวิธีการที่คุ้นเคยอยู่ในชีวิตประจำวัน ทุกคนสามารถเล่นดนตรีได้ทันทีจากเครื่องดนตรีที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และสามารถเล่นจังหวะไปพร้อมๆ กับการร้องเพลงได้ด้วย

การใช้เครื่องดนตรีในการเรียนการสอนตามแนวคิดของออร์ฟจะเริ่มต้นด้วยการใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ (Percussion) เพื่อง่ายต่อการเล่นดนตรีในขั้นต้น เพราะการเล่นเครื่องดนตรีประเภทนี้สามารถทำให้เกิดเสียงได้ง่าย ด้วยวิธีการตี เขย่า หรือกระทบ แบ่งออกเป็นสองชนิด คือ ชนิดที่ไม่มีระดับเสียง และชนิดที่มีระดับเสียง

เครื่องประกอบจังหวะที่ไม่มีระดับเสียง เป็นเครื่องที่ไม่กำหนดระดับเสียงที่แน่นอน ได้แก่ กรับ ฉาบ และลูกกระพรวน เป็นต้น เครื่องดนตรีเหล่านี้มีขนาดเล็ก เด็กสามารถถือและเล่นได้อย่างสะดวก การเล่นก็ไม่ยาก เด็กสามารถสร้างสรรค์จังหวะได้คล้ายๆ กับการทำจังหวะจากร่างกาย (Body percussion) เครื่องดนตรีชนิดนี้สามารถทำขึ้นได้เองจากวัสดุต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น ลูกเขย่าที่ทำจากขวดยาแล้วนำเมล็ดพืชมาใส่ข้างใน กลองที่ทำจากกระป๋องนมซึ่งพลาสติกชั้นแทนหนัง หรืออะไรก็ได้ที่สามารถทำให้เกิดเสียง ซึ่งถ้าเด็กได้มีส่วนร่วมในการทำด้วยก็จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องของการเกิดเสียงจากวัตถุต่างๆ ทำให้เด็กเห็นความสำคัญของคุณลักษณะเสียงแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ด้วย

ส่วนเครื่องประกอบจังหวะที่มีระดับเสียงที่นิยมใช้ในการเรียนการสอนตามแนวคิดของออร์ฟ คือ ระนาดออร์ฟ ซึ่งมีการเทียบเสียงตามระดับเสียงมาตรฐานดนตรีสากล ระนาดออร์ฟได้รับการพัฒนามาจากระนาดของแอฟริกาและระนาดในแถบเอเชีย โดยพัฒนาขึ้นเพื่อให้สะดวกและง่ายต่อผู้เริ่มต้นเล่นดนตรี ลูกระนาดมีแบบที่ทำด้วยไม้และทำด้วยโลหะซึ่งจะทำให้เกิดคุณลักษณะเสียงแบบต่างๆ อีกทั้งยังมีหลายขนาด เพื่อทำให้มีช่วงเสียงที่กว้าง สามารถสร้างสีสันของดนตรีได้หลากหลาย จุดเด่นของระนาดออร์ฟที่พัฒนาขึ้นคือการที่สามารถถอดลูกระนาดออกจากรางระนาดได้ เพื่อให้เหลือเพียงลูกระนาดเท่าที่จำเป็นต้องใช้ในเพลงนั้น ซึ่งเพลงแรกๆ ในการเรียนดนตรีอาจมีตัวโน้ตเพียงไม่กี่เสียง เช่น เพลง Cuckoo Clock ในตัวอย่างต่อไปนี้ ใช้โน้ตเพียง 2 เสียง คือเสียง Sol และ Mi เท่านั้น

Cuckoo Clock

ระนาดออร์ฟที่มีลูกระนาดเต็มราง

ระนาดออร์ฟที่ถอดลูกออกเหลือเพียงเสียง Sol Mi

การเล่นระนาดในเพลงนี้ครูจะถอดลูกระนาดออกให้เหลือเพียง 2 ลูก คือ เสียง Sol และ Mi เด็กๆ จะเล่นระนาดที่มีลูกระนาดเพียง 2 ลูกนี้โดยไม่พลาดไปเป็นเสียงอื่น และเป็นการช่วยลดความกังวลในการเล่นดนตรี เด็กแต่ละคนอาจตั้งทำนอง (Improvise) ขึ้นใหม่โดยใช้เสียง 2 เสียงนี้ สลับการเล่นทำนองเพลง Cuckoo Clock ของทั้งวง เด็กได้มีโอกาสเล่นดนตรีเป็นวงและเล่นเดี่ยว(Solo) ซึ่งเป็นอีกทักษะหนึ่งของการเรียนดนตรี คือการเล่นรวมวง (Ensemble) เด็กสามารถเล่นเพลงได้อย่างไพเราะตั้งแต่เริ่มต้นเรียนดนตรี เด็กจะมีความรู้สึกประสบความสำเร็จในการเล่นดนตรี ซึ่งจะเป็นการเสริมแรงให้เด็กเกิดความสุขสนทน และรักที่จะเรียนดนตรีต่อไป

สรุปได้ว่าวิธีการสอนดนตรีตามแนวคิดของออร์ฟ คือการสร้างโอกาสให้เด็กได้เรียนดนตรีจากการได้ลงมือปฏิบัติตั้งแต่การเริ่มต้นเรียนดนตรี ด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อให้เด็กสามารถเล่นดนตรีได้ตามความพร้อมของเด็ก ใช้สิ่งที่อยู่กับตัวหรือรอบๆ ตัวที่คุ้นเคยและทำได้อย่างเป็นธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือในการเล่นดนตรี โดยทำอย่างตั้งใจให้เกิดความไพเราะและมีความหมายทางดนตรี และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการในการเรียนดนตรีอย่างสมบูรณ์ทั้งด้านทักษะ และมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบของดนตรี อีกทั้งมีความสุนทรีย์ในความงดงามของดนตรีในฐานะที่เป็นงานศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความสามารถของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงความสามารถในตัวของเขาเองด้วย

รายการอ้างอิง

- ธวัชชัย นาควงษ์. 2542. การสอนดนตรีสำหรับเด็กตามแนวคิดของคาร์ล ออร์ฟ (Orff-Schulwerk). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Goodkin, D. 2002. Play, Sing, and Dance: An Introduction to Orff Schulwerk. Miami: Schott.
- Warner, B. 1991. Orff-Schulwerk: Applications for the Classroom. New Jersey: Prentice-Hall.